

Dette citat kunne udmærket have stået som motto for Lafores bog, for det er netop i Sydøsteuropas politiske forhold, og i det han kalder »The Austrian Anomaly«, at forf. tager sit udgangspunkt.

Denne »anomali« var jo den kendsgerning, at Østrig-Ungarn i modsætning til alle andre stormagter ikke var en nationalstat, og derfor i en periode, hvor nationalismen blev stadig mere dominerende, blev uhyre sårbar. De indledende kapitler, hvor denne Østrigs specielle situation analyseres og diskuteres, er fulde af spændende perspektiver og nye synsvinkler. Men i de følgende afsnit, hvor de storpolitiske kriser i tiden 1870–1914 analyseres, er det som om formålet tabes af syne. Forf.s lette og underfundige stil udarter til maner, det hele virker temmelig trættende og meget velkendt. Dette mellemstykke bør imidlertid ikke afskrække læseren fra at følge fremstillingen til den på alle måder bitre ende, for i de to afsluttende kapitler tager forf. revanche. Han giver her en yderst afbalanceret og velgennemtænkt fremstilling af Julikrisen, der endog er yderst let læst. Med et overlegent overblik diskuterer Lafore de forskellige fortolkninger af kontroversielle punkter og tager sit standpunkt, køligt og nøgternt, for, som han så rigtigt bemærker i indledningen: »By now, after fifty years, it seems wise to view the question of war guilt as a fact, and not a purpose, of history«.

Lafore fremlægger ingen nye kilder, knap nok en ny fortolkning, men den oversigt han giver, er overmåde læseværdig, og bogen er, hvor mærkeligt det end kan lyde: en morsom bog.

INGA FLOTO

GERALD D. FELDMAN: *Army, Industry, and Labor in Germany, 1914–1918*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1966. 572 s. \$ 12,50.

Man har ofte fremhævet den tyske historieskrivnings tendens til koncentration om den politiske historie på bekostning af den sociale og økonomiske. Også Hans Herzfeld har i en statusopgørelse for nylig berørt dette problem, og han skrev samtidig om »the great number of young American historians of German name and extraction who seem to form the spearhead of research into modern German history«. Denne karakteristik forekommer i forbindelse med Feldmans bog meget rammende, omend det er anmelderen ubekendt, om forf. virkelig er af tysk afstamning, eller kun bærer et tysk navn. En kendsgerning er det imidlertid, at der her er tale om en ung amerikansk historiker, der som den første har behandlet et centralt økonomisk og socialt problem i tysk historie under Den første Verdenskrig.

Skønt titlen er »Army, Industry, and Labor« bliver det på grund af kilde-materialets natur først og fremmest hærens politik der behandles. Da krigen ikke blev den forventede korte krig, men i stedet en langvarig affære, der krævede mobilisering af landets ressourcer på længere sigt, viste det sig hurtigt, at det civile bureaukrati ikke magtede opgaven, der måtte overtages af hæren, nærmere betegnet det preussiske krigsministerium. Stik imod hvad man ud fra en dogmatisk opfattelse af hærens politiske observans skulle have ventet, blev dette en fordel for fagforeningerne. Medens bureaukratiet og industrien veg tilbage for koncessioner til fagforeningerne, fordi de frygtede virkningen på læn-

gere sigt, nærrede hæren ikke samme betænkeligheder, fordi man kun tænkte på at vinde krigen. Derfor betød de to første krigsår en afgjort styrkelse af fagforeningernes position.

Det bemærkelsesværdige er imidlertid, at denne politik også fortsattes, efter at Hindenburg og Ludendorff var kommet til magten. Det »Kriegsamt«, der nu blev oprettet under General Groeners ledelse, fulgte ganske den samme politik. Og den tvangsarbejdslov, som blev gennemført på Ludendorffs befaling og efter industriens ønske, fik heller ikke den forventede virkning, idet det for dens gennemførelse var nødvendigt at give så store koncessioner til Socialdemokraterne, at loven faktisk kom til at betyde en væsentlig styrkelse af fagforeningernes forhandlingsposition. Skønt utilfredsheden med Groeners arbejdsvenlige politik var stor hos de industriledere, der havde OHL's øre, var det alligevel ikke dette, der førte til hans fald. Dette havde en helt anden årsag. Efterhånden blev det nemlig klart for Groener, at den eneste mulighed for at bremse inflationen, løn-pris spiralen, var at angribe ondets rod: sværindustriens enorme krigsprofitter. Men dette var at gå for vidt.

Hvis industrien ikke på det sociale område fik de forventede fordele af Hindenburg og Ludendorff, fik den det til gengæld på det økonomiske område med etableringen af det såkaldte Hindenburg-program. Dette program betød en total omlægning af industrien med højeste prioritering af sværindustrien, og det betød at væsentlig arbejdskraft måtte hjemsendes fra fronten for at honorere de øgede produktionskrav. Resultatet blev efter Feldmans mening en katastrofal dislokering af Tysklands økonomi, fordi ressourcerne slet ikke stod mål med de enorme krav.

Det samarbejde, der etableredes mellem hæren og fagforeningerne, kom til at betyde, at arbejderne sluttede op om krigen, og mere specielt, at fagforeningerne, der så deres position styrket gennem dette samarbejde, sluttede op om »systemet«. Således blev dette samarbejde også forløber for det forbund mellem Ebert og Groener, der sikrede den tyske stats og den tyske samfundsstrukturens fortsatte beståen.

INGA FLOTO

HELLMUTH RÖSSLER (ed.): *Ideologie und Machtpolitik 1919. Plan und Werk der Pariser Friedenskonferenzen 1919.* Göttingen, Musterschmidt-Verlag, 1966. 273 s. 29,80 DM.

Under denne titel er her udgivet en række foredrag holdt i forbindelse med et af Ranke Gesellschaft foranstaltet møde. Trods titlens tydelige programklæring fremtræder bogen dog ikke som nogen enhed, samlet om en fælles problematik, men som en serie enkeltundersøgelser af meget forskelligartet karakter. Der kan her være god grund til at fremhæve det meget klare og instruktive indlæg af W. Deist om »Die militärischen Bestimmungen der Pariser Vorortverträge«, men ellers samler interessen sig naturligt om de to udenlandske bidrag: Man har her formået to så fremtrædende historikere som Geoffrey Barraclough og Maurice Baumont til at tale om henholdsvis den engelske og den franske politik. Det må dog straks siges, at begge bidrag er en skuffelse.